

Алла Добридень

канд. пед. наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ІНТЕРПРИТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «МЕТОД НАВЧАННЯ» В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Кожна людина прагне знайти своє місце в житті, вибрати гарну спеціальність, забезпечити пристойне існування собі і своїм близьким.

Більшість старшокласників до закінчення школи самовизначаються з майбутньою професією, в них складаються професійні переваги. У результаті – вчаться вже не заради самого навчання, а для свого майбутнього. Вищі духовні потреби людини в пізнанні, самоствердженні, самовираженні, самовизначенні, самоактуалізації – це прагнення до розвитку й удосконалення себе, тобто до саморозвитку.

У складному і динамічному освітньому процесі педагогу доводиться вирішувати велику кількість типових та оригінальних педагогічних завдань, які є важливими для соціального управління, тому що звернені до всебічного розвитку особистості. Щоб упевнено прогнозувати результат дослідження, приймати безпомилкові науково обґрунтовані рішення, педагог має професійно володіти *сучасними методами педагогічної діяльності*.

В історії дидактики проблема окреслення методів навчання не виокремлювалася в особливу, оригінальну проблематику – вона розглядалась у контексті всіх елементів процесу навчальної діяльності. Власне кажучи, кожен учитель гімназії чи училища XIX – початку XX століття створював свою методіку, що складалася з його індивідуальних знахідок, підказаних власним досвідом, запозиченим у більш досвідчених колег, зі статей у педагогічних журналах, які тоді вже охоче друкували дописи педагогів.

Розглянемо інтерпретацію методів навчання педагогами-новаторами минулого.

М. Пістрак так характеризує методи навчання: “Методом навчання, у найбільш загальному розумінні, називають спосіб передачі знань і формування в учнів умінь і навичок. Методи навчання – це знаряддя в руках вчителя, це спосіб його дії стосовно учня і способи роботи учня під керівництвом вчителя” [32, 76].

П. Шимбарьов розглядав метод навчання “як шлях, за допомогою якого вчитель організовує, спрямовує і керує роботою учнів щодо оволодіння ними основами наук” [32, 68]. У цих визначеннях провідна роль належить учителю.

У педагогічній літературі 40–50 років минулого століття поняття “метод навчання” визначалось як “той засіб або той шлях, за допомогою якого вчитель, спираючись на свідомість і активність учнів, озброює їх знаннями, уміннями і навичками” [158, 91].

У ряді робіт при визначенні поняття “методи навчання” враховувалася не лише діяльність учителя, але й діяльність учнів. Саме з цього розуміння виходили М. Верзілін, П. Гальперін, М. Данилов, Б. Райков.

Така точка зору отримала подальший розвиток і стала провідною в середині 60-х років ХХ ст. Було поставлено питання про множинність методів та недопущення універсалізації того чи іншого з них. Значна увага приділялася вербальним методам.

У 60-80-ті роки розробка теорії методів навчання зумовлювала дослідження навчання як цілісного процесу, як взаємодію тих, хто навчається. Такий підхід знайшов своє відображення у визначенні методів навчання як способів організації пізнавальної діяльності учнів, яка забезпечує оволодіння знаннями, методами пізнання і практичної діяльності. “Методи навчання – упорядкована за певним принципом спільна цілеспрямована діяльність учителя та учнів, що являє собою систему прийомів або способів і спрямована на розв’язання навчально-виховних завдань” [158, 193].

Під методами навчання у школі слід розуміти упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань [43, 206]. Правильний добір методів відповідно до цілей і змісту навчання й вікових особливостей учнів сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей, озброєнню їх уміннями й навичками використовувати набуті знання на практиці, готує учнів до самостійного набуття знань, формує їхній світогляд [43, 206].

Дидакти, серед яких Є. Голант, Д. Лордкіпанідзе, С. Перовський, українські вчені: А. Алексюк, В. Бондар, О. Мороз, М. Ярмаченко, вважають і обґрунтовано стверджують, що на методи навчання впливають джерела інформації, за допомогою яких учні засвоюють знання.

Правильний добір методів відповідно до цілей і змісту навчання й вікових особливостей учнів сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей, озброєнню їх уміннями і навичками використовувати набуті знання на практиці, готує учнів до самостійного набуття знань, формує їхній світогляд.

На думку В. Кременя, “в розробках методів навчання і виховання не врахували специфіку соціального середовища, в якому формується і цілісно розвивається дитина, ігнорували особливості взаємодії в системі “предметно-соціальне довкілля – підростаюча особистість”, не брали до уваги вікових можливостей дитини у сфері її соціальних відносин. Таким чином, не було задіяно особистісний компонент у навчально-педагогічному пізнанні, що є основним симптомом “бездітної” педагогіки ...” [100, 20].

Завдання кожної особистості – навчитися правильно добирати методи навчання, а це залежить від:

- провідної парадигми національної системи освіти;
- загальних і професійних цілей освіти, виховання й розвитку підростаючого покоління;
- провідних методологічних положень і установок сучасної загальної дидактики;

- особливостей, змісту, методів і форм роботи конкретних освітньо-виховних систем;
- особливостей змісту професіограми конкретного спеціаліста;
- особливостей змісту і методики викладання конкретної навчальної дисципліни та визначених її специфікою вимог до добору загальнодидактичних методів;
- мети, завдання, змісту матеріалу та дидактичного задуму конкретного заняття;
- наявності часу на вивчення теми, розділу;
- рівня розумової та фізичної підготовленості учнів;
- рівня оснащення навчально-матеріальної бази;
- педагогічної майстерності вчителів;
- методичного задуму конкретного заняття тощо.

Про правильний добір методу навчання свідчить характер діяльності та взаємовідносин учителів і учнів, глибина й міцність набутих знань, навичок, умінь і також те, якою мірою він викликає пізнавальну, емоційну і практичну активність учнів та формує в них мотивацію учіння.

Таким чином, займаючись самостійним пошуком інформації, необхідно мати міцний арсенал як загальних, так і специфічних методів навчання. І зрозуміло, що ніякий окремо взятий метод не розв'язує всіх проблем, якщо не використовується творчо, у взаємозв'язку з іншими необхідними методами.

Список використаних джерел:

1. Выбор методов обучения в средней школе / под ред. Ю. К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1981. – 176 с.
2. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Кремень, В. Г. Педагогічна наука: час методологічної рефлексії / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 20–24.

4. Проблемы методов обучения в современной общеобразовательной школе / под ред. Ю. К. Бабанского, И. Д. Зверева, Э. И. Моносзона ; АПН СССР. – М. : Педагогика, 1980. – 224 с.

1. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом : збірник тренінгових занять / Марина Скрипник. – К. : Шкільний світ, 2006. – 112 с. – ISBN: 966-420-076-X.